

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2021

YEARBOOK

2021

ГОДИНА 12
БРОЈ 17

VOLUME XII
NO 17

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2021
YEARBOOK
2021

ГОДИНА 12
БР. 17

VOLUME XII
NO 17

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Неџати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Беканович – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

- проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, Доц. д-р Весна Коцева,
виш лектор м-р Снежана Кирова, Доц. д-р Наталија Поп-Зариева,
лектор д-р Надица Негриевска, виш лектор д-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Сања Гацов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. фах 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Ridvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofilt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,
Prof. Darinka Marolova, PhD, Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD,
lecturer Snezana Kirova, MA, Ass. Prof. Natalija Pop-Zarieva, PhD,
lecturer Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, PhD

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Sanja Gacov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

Марија Тодорова

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА
ШПАНСКИОТ И НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Todorova

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE VOWEL SYSTEMS
OF SPANISH AND ITALIAN .....

9

Надица Негриевска

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРЕДЛОГОТ
SU И НЕГОВИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

SYNTAX AND SEMANTICS FUNCTIONS OF THE PREPOSITION SU
AND ITS POSSIBLE EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE .....

15

Марија Леонтиќ, Севинч Ѓулшен

ТУРЦИЗМИТЕ ВО „РЕЧНИКОТ НА СИНОНИМИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК“
ОД ТОЛЕ БЕЛЧЕВ И СНЕЖАНА ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА

Marija Leontik, Sevinç Gülşen

TURKISH LEXICAL BORROWINGS IN THE “DICTIONARY OF SYNONIMS
OF THE MACEDONIAN LANGUAGE“ BY TOLE BELCEV AND

SNEZANA VENOVSKA-ANTEVSKA..... 25

Ѓзим Хафери, Билјана Ивановска

НОВИ ЗБОРОВИ ВО ЈАЗИКОТ ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА ПАНДЕМИЈА

Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

NEW WORDS IN THE LEXICON DURING CORONA PANDEMIC .....

43

Надица Негриевска

ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ЛАЖНИ ПАРОВИ МЕЃУ
ИТАЛИЈАНСКИОТ И ШПАНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska

OVERVIEW OF THE MOST COMMON FALSE PAIRS BETWEEN
ITALIAN AND SPANISH LANGUAGE.....

53

Книжевност

Kristina Kostova, Marija Krsteva, Dragan Donev

ARCHETYPAL LITERARY CRITICISM APPLIED ON J.K. ROWLING'S
HARRY POTTER BOOK SERIES, WITH A FOCUS ON

NORTHROP FRYE'S VIEWS .....

63

Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova, Marija Krsteva

REPRESENTATION OF FEMME FATALES IN GOTHIC AND ROMANTIC
WRITINGS AT THE END OF THE 18TH CENTURY .....

73

Славчо Ковилоски

ПРЕКРАСНИОТ УМ НА МИТРА РИСТОВА, БИСЕРОТ НА
МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА КНИЖЕВНОСТ ОД XIX ВЕК

Slavcho Koviloski

THE WONDERFUL MIND OF MITRA RISTOVA, THE PEARL
OF MACEDONIAN NATIONAL LITERATURE FROM THE CENTURY 83

Ева Ѓорѓиевска

ARS COMBINATORIA КАКО ПОСТСТРУКТУРАЛИСТИЧКА ПОСТАПКА
ВО РОМАНОТ ЗАМОКОТ НА ВКРСТЕНИТЕ СУДБИНИ ОД ИТАЛО КАЛВИНО

Eva Gjorgjievska

ARS COMBINATORIA AS A POST-STRUCTURAL PROCEDURE IN THE
NOVEL THE CASTLE OF CROSSED DESTINIES BY ITALO CALVINO 93

Методика

Neda Radosavlevikj

STUDENTS' ATTITUDES AND PREFERENCES TO ONLINE TEACHING
DURING THE PANDEMIC COVID -19 PERIOD

(A STUDY CONDUCTED AT SEEU)..... 103

Преведување

Светлана Јакимовска

ПРИДОНЕСОТ НА ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ТЕОРИИ ВО
РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА ТРАДУКТОЛОШКА МИСЛА

Svetlana Jakimovska

CONTRIBUTION OF FUNCTIONALIST THEORIES TO THE DEVELOPMENT
OF CONTEMPORARY TRADUCTOLOGY 123

Драган Донеv, Наталија Поп Зариева, Кристина Костова

УЛОГАТА НА ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ ВО
ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА И ИНФОДЕМИЈА

Dragan Donev, Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova

THE ROLE OF TRANSLATION IN THE GLOBALIZED WORLD
DURING PANDEMIC AND INFODEMIC 133

Прагматика

Стефан Трајчев, Билјана Ивановска

ВНАТРЕШНИ И НАДВОРЕШНИ МОДИФИКАЦИИ НА
ГОВОРНИОТ ЧИН ИЗВИНУВАЊЕ

Stefan Trajchev, Biljana Ivanovska

INTERNAL AND EXTERNAL MODIFICATIONS OF
THE SPEECH ACT APOLOGY 141

Билјана Ивановска, Гзим Хафери

ЗНАЧЕЊЕ НА МОДАЛНИТЕ ЧЕСТИЧКИ ОД ПЕРСПЕКТИВА НА
ТЕОРИЈАТА ЗА ГОВОРНИ ЧИНОВИ

Biljana Ivanovska, Gzim Xhaferri

THE IMPORTANCE OF MODAL PARTICLES FROM PERSPECTIVE

OF THE THEORY OF SPEECH ACTS 151

Прикази

Ева Ѓорѓиевска

ОСВРТ КОН „ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА“

ОД МАРИЈА КУСЕВСКА И БИЛЈАНА ИВАНОВСКА

Eva Gjorgjievska

REVIEW OF THE BOOK "RESEARCH IN PRAGMATICS"

BY MARIJA KUSEVSKA AND BILJANA IVANOVSKA 163

ПРИДОНЕСОТ НА ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ТЕОРИИ ВО РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА ТРАДУКТОЛОШКА МИСЛА

Светлана Јакимовска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
svetlana.jakimovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Овој труд има за цел да ги претстави основните поставки на функционалистичките теории. Станува збор за теории кои се развиваат главно во Германија, востановени од Катерина Рајс и Ханс Фермеер. Рајс ја разработува теоријата за видови текстови, а потоа заедно со Фермеер ја востановува и теоријата за скопос со која акцентот се става врз функцијата, односно целта на текстот-цел. Овие првични теориски погледи ќе бидат надградувани и дебатирани од повеќе традуктолози, а Норд ќе се обиде да ги помири различните ставови, особено кога станува збор за позицијата на појдовниот текст и на преводот.

Клучни зборови: *традуктологија, функција, видови текстови, скопос.*

CONTRIBUTION OF FUNCTIONALIST THEORIES TO THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY TRADUCTOLOGY

Svetlana Jakimovska¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
svetlana.jakimovska@ugd.edu.mk

Abstract: This paper aims to present the basic postulates of functionalist theories. These theories are developed mainly in Germany, and are founded by Katarina Reis and Hans Vermeer. Reis develops the theory of text types, and then, together with Vermeer, she establishes the theory of scopos, emphasising the function, i.e., the purpose of the target-text. These initial theoretical views will then be upgraded and debated by several traductologists. Finally, Nord will try to reconcile the different views especially when it comes to the position of the source text and the translation.

Keywords: *traductology, function, text types, scopos.*

Вовед

Функционалистичките теории се развиваат во Германија во седумдесеттите и осумдесеттите години на минатиот век. Најзначајни претставници на овие теории се Катарина Рајс и нејзината теорија за видови текстови, како и Фермеер и теоријата за скопос. Покрај нив, свој придонес во развојот на функционалистичките теории ќе дадат и Холц-Ментери, Хоних, Кусмаул, Аман и други. Во овој труд подетално ќе се осврнеме на теориите на Рајс за видови текстови, теоријата за *скопос* на Фермеер, како и на ставовите на Норд, со кои се заокружуваат и допрецизираат овие теории.

Теорија за видови текстови

При востановувањето на теоријата за видови текстови Катарина Рајс тргнува од комуникативни модели. Таа го дефинира преведувањето како „процес на билингвална комуникација кој тежнее да репродуцира, во јазикот-цел, текст кој ќе биде функционално еквивалентен на изворниот текст“ (Reiss: 2004). Во тој процес на преведување, според Рајс, преведувачот (медиум), станува втор испраќач, па преводот се сфаќа како секундарна комуникација. Употребата на два природни јазика и на еден медиум (преведувачот) задолжително и природно ја менува пораката за време на процесот на комуникација. Всушност, знаењата и очекувањата на примателот обично се разликуваат од оние на испраќачот, па на тој начин се создава комуникативната разлика. Таквата разлика е уште поголема кога станува збор за преведување, бидејќи комуникативната разлика ќе ја создаваат не само испраќачот и примачот, туку и преведувачот. За да не настане преголема комуникативна разлика Рајс смета дека текстовите треба да са групираат според функцијата, а потоа во зависност од нивната функција да се определи методот на преведување.

Поделба на видови текстови Рајс ја базира на комуникативниот модел на Карл Билер (Bühler: 1934) кој се состои од три елементи: испраќач, порака и примач, а за кои се врзуваат три вида функции: репрезентативна, експресивна и конативна. Репрезентативната функција се однесува на претставувањето на предметите и на појавите. Експресивната се однесува на односот на испраќачот кон тие предмети и појави, додека, пак, конативната функција се однесува обраќањето на испраќачот кон примачот.¹ За секоја од овие функции Рајс (Reiss: 1976) поврзува одреден вид текстови: информативни, експресивни и оперативни.

---

¹ Покрај овој модел, постои и оној на Јакобсон (Jakobson: 1960) и оној на Халидеј (Halliday: 1973). Јакобсон го дополнува моделот на Билер, па покрај испраќачот, пораката и примачот, тој ги додава и каналот, кодот и контекстот. Така, Јакобсон добива шест функции: експресивна, конативна, поетска, фатичка, метајазичка и референцијална.

Халидеј разликува три макрофункции: идеационална (изразување на искуството), меѓуперсонална, (се изразува ставот на говорникот) и текстуална (внатрешна организација на јазикот, т.е. начинот на кој се поставени внатршните врски во еден текст како и врската на текстот со ситуацијата, контекстот во кој е поставен).

Ваквата класификација, таа ја дополнува со групата на аудиовизуелни текстови.

Информативните текстови изнесуваат факти, информации, ставови, мислења, сознанија итн. Напишани се на логичен, односно референтен јазик и се фокусирани на содржината. Во оваа група спаѓаат написите во весници или научните и стручни трудови. Честерман (Chesterman: 1989, p.105) во оваа група на текстови ги вбројува и извештаите, туристичките брошури и официјалните говори.

Втората група на **експресивни текстови** се главно фокусирани на формата. Станува збор за дела кои се книжевна креација и во кои присуството на авторот силно се чувствува. Честерман во оваа група на прво место го става поетското творештво.

Со третата група на **оперативни текстови** авторот се обидува да произведе однесување или реакција. За да го оствари тоа, тој прибегнува кон јазик во форма на дијалог како на пример, пишана реклама или изборен говор. Граматички категории кои најчесто се сретнуваат во овие текстови се заповедниот начин или вокативните форми. Овие текстови се фокусирани на ефектот кој треба да се постигне врз адресатот.

Аудио или медиумските текстови се појавуваат во печатот, на радио или на телевизија. Кај овие текстови претходно споменатите функции се надополнети со слики, звуци итн.

Јасно е дека не може да се постави строга граница помеѓу различните видови текстови. Затоа и Рајс споменува т.н. хибридни видови во кои таа ги вбројува биографијата или проповедта. Биографијата се наоѓа помеѓу информативен и експресивен вид на текст зашто дава информации за темата, но, сепак, може да содржи и експресивни елементи ако станува збор за литературен текст. Или проповедта, е информативен текст затоа што дава информации за религијата, но воедно и оперативен, затоа што ги убедува верниците да се однесуваат на одреден начин. Покрај овие примери на Рајс, можеме да го наведеме и оној на учебниците на пример, кои не се само информативни текстови, туку неретко се и оперативни, односно со содржината во учебникот ученикот не стекнува само сознанија за предметите и појавите, туку и неретко се поттикнува да се однесува на одреден начин. Библијата, пак, се смета за текст со најголем број функции. Така, од една страна, таа е оперативен текст затоа што има за цел да наметне почитување на одредени верски принципи. Исто така претставува и информативен текст затоа што ги изложува постулатите на христијанството. Но, конечно, несомнена е и нејзината литературна, уметничка вредност. Во неа се застапени бројни поетски творби, а и во прозата се сретнува тенденција кон употреба на стилски фигури, асоцијации итн., со што несомнено се вбројува во групата на експресивни текстови.

Според Рајс, и покрај постоењето на хибридни текстови, видот на текст треба да се утврди според неговата доминантна функција. Откако текстот ќе

се категоризира, таа предлага различни методи на преведување за различните текстови. Така, кај информативни текстови важно е да се сочува непроменливоста на содржината. Тоа значи дека некои нешта кажани експлицитно би можеле да се пренесат имплицитно, што е условено од различните култури на јазиците на кои се преведува, или може да се преведува со различни граматички структури што е обусловено од различната структура на јазиците. Така, на пример, веста на англиски јазик напишана во пасивна форма *On 18 March 2015, the Bardo National Museum in Tunis was attacked by three terrorists* може на македонски да се пренесе и со реченица во активна форма: *На 18 март 2015, тројца терористи го нападнаа Националниот музеј Бардо во Тунис*. Во овој случај не е важна промената на граматичката структура бидејќи е пренесена содржината, односно веста.

Од друга страна, пак, ако целта на изворниот текст била да пренесе уметничка содржина, тогаш и содржината на целниот текст треба да се пренесе во аналогна уметничка форма. Таа се залага за превод со *идентификација*: преведувачот да се идентификува со уметничката и творечката намера на авторот за да го репродуцира уметничкиот квалитет на текстот. Или, ако станува збор за метафора, на пример, поважно е таа да биде сочувана во експресивните текстови отколку во информативните.

За оперативните текстови Рајс ја предлага адаптацијата како преведувачка постапка бидејќи и преведениот текст треба да поттикне исти реакции кај читателите на целниот текст како оние на читателите на појдовниот текст.

Аудио и медиумските текстови бараат т.н. дополнителни методи како што се слики, звуци и слично.

Рајс (1971: 54–88) наведува два типа критериуми според кои може да се утврди адекватноста на целниот текст, а кои таа ги нарекува:

- **Внатрејазични**: семантички, лексички, граматички и стилски особености;
- **Надворешнојазични**: тема, ситуација, време, место, испраќач, примач, афективни елементи (хумор, иронија, емоции итн.).

Изборот на доминантниот критериум за анализа зависи од типот на текстот. Така, во информативните текстови, вниманието ќе биде насочено кон граматичките особености, на пример, додека во експресивните повеќе кон стилските особености. Според Рајс, тоа значи дека евалуацијата на преводот може да се врши преку определување на типот на текстот, преземената стратегија во зависност од типот на текст, а може да се разгледува по соодветни нивоа, како што се семантички, синтаксички, стилски, прагматички.

Таа исто така истакнува дека со тек на време функцијата на појдовниот текст може да се смени. На пример, вели Рајс (1977/89: 114) „Гуливеровите патувања“ е напишана како сатира насочена кон власта во Англија, а денес се чита и преведува како забавна фикција, т.е. има претежно експресивна функција.

Или, истиот текст, може да има различни функции во различни контексти. На пример, изборно обраќање, со силна оперативна функција во една земја, може да се биде предмет на јазична анализа во друга земја, па да добие претежно информативна функција.

Теоријата на типови текстови на Рајс наидува на повеќе критики.

Од една страна, се смета дека функцијата на текстот не треба да се меша со функциите на јазикот. Потоа, класификацијата на Рајс го зема предвид моделот на Билер, а не денес најпознатиот, оној на Јакобсон кој зборува за шест функции на јазикот. Па така, фатичката функција, на пример, не е предвидена во оваа класификација.

Јакобсон, при анализата на јазичните функции инсистира на фактот дека меѓу нив не може да се постават јасни граници. Така, на пример, тој поетската функција ја илустрира со познатиот рекламен слоган за претседателот Ајзенхауер *I like Ike*. Сепак, покрај поетската функција овој слоган како дел од претседателска кампања има силна конативна функција. Надоврзувајќи се на тоа, Хатим и Мејсон (Hatim and Mason, 1990), сметаат дека постоењето на повеќе функции во рамките на еден ист појдовен текст, како и употребата на еден ист појдовен текст за различни цели сведочат за неможноста да се вградат текстовите во јасната поделба на Рајс.

Конечно, тезата дека методите кои ќе се користат при преведувањето, зависат од типот на текстот, се исто така дискутабилни. На пример, Рајс инсистира дека информативните текстови треба да се преведуваат како „чиста проза“, не земјаќи го предвид фактот дека и овие текстови може да содржат стилски фигури, како метафората и метонимијата, на пример. Дури и јазикот на правото кој се стреми кон апсолутна референтност, не е имун на експресивни елементи како што се стилските фигури. Така, во македонскиот јазик на правото постојат метафори од типот *гранки на правото, извори на правото, тежина на доказите* итн².

Исто така, типот на текстот не е единствениот фактор кој влијае врз изборот на методот на преведување. Во таа смисла, можеме да ги споменеме влијанието на општеството и на културата, чија улога ќе биде подетално разгледувана во рамките на подоцнежните теории.

Теорија на скопос

Теоријата на *скопос*³ е востановена во 70-тите години на минатиот век од страна на Катерина Рајс и Ханс Фермеер во нивното дело *Grundlegung einer allgemeine Translationsstheorie (Основи на опитната теорија на преведувањето)*

² За повеќе информации околу застапеноста на метафората и тропите во јазикот на правото види: Јакимовска 2012 и Јакимовска 2013.

³ За теоријата на *скопос* види кај Мандеј (Munday: 2008, 79-82), Гидер (Guidère: 2016, p. 74,75, 106), Мона и Салдања (Mona & Saldanha: 2009, p.117, 118).

(Reiss & Vermeer: 1984). Терминот *скопос* потекнува од грчкиот јазик и означува „цел“, па во таа смисла, оваа теорија се сосредоточува на целта на преведувачкото дејствие. Според застапниците на оваа теорија, целта ги определува методите, стратегиите што ќе се применуваат при преведувањето за да се произведе функционално соодветен текст. Резултатот, целиот текст Фермеер го нарекува *транслатум*. Според оваа теорија, основното прашање кое треба да го постави преведувачот е зошто се преведува појдовниот текст и која е целта на преводот, транслатумот. Или, според Рајс, прашањето што треба да се постави не е која е целта на изворниот текст и на кој адресат е упатен, туку која е целта и на кој адресат е наменет текстот - цел. Всушност, транслатумот е определен од неговиот *скопос*. Од тоа произлегува дека еден ист изворен текст може да има различни транслатуми, па за транслатумот не важи правилото на реверзибилност.

Условеноста на појдовниот текст со неговиот транслатум во македонски контекст може да се илустрира со преводот на драмата *The Importance of Being Ernest* од Оскар Вајлд. Преводот на оваа драма на македонски, насловен како *Важно да си Богумил* (Вајлд, 1999) е направен од страна на Драги Михајловски. Преведувачот во предговорот јасно ги декларира причините поради кои се определил за адаптацијата како преведувачка техника. Имено, тој ваквиот превод го објаснува со потребата драмата да се постави на сцена и да го предизвика истиот ефект кај македонската публика, како и ефектот (односно смењето) што драмата го предизвикала при нејзиното поставување во Англија на крајот на деветнаесеттиот век. Целта, што си ја поставува преведувачот, а најверојатно и нарачателите на преводот ќе резултираат со транслатум кој е помакедончен, односно настаните од Англија се префрлуваат во Македонија, а притоа тие се поместуваат не само просторно, туку и временски и се заменуваат со настани карактеристични за нашето општество на крајот на минатиот век. Се разбира дека преведен на овој начин, за транслатумот или за *Богумил* нема да важи принципот на „реверзибилност“, на „повратност“, односно ако повторно се обидеме да го преведеме текстот на англиски јазик, преводот драстично ќе се разликува од појдовниот текст.

Освен принципите на транслатум кој е определен од неговиот *скопос*, како и неговата иреверзибилност која произлегува од тоа, Рајс и Фермеер (Reiss & Vermeer 1984: 113, 114) зборуваат и за два вида кохерентност: внатрешна кохерентност и кохерентност со појдовниот текст. Под внатрешна кохерентност се поразбира кохерентност со ситуацијата и сознанијата на адресатот на целиот текст. Кохерентноста со појдовниот текст, или правилото за верност упатува на кохерентност помеѓу транслатумот и изворниот текст.

Конечно, последното правило е дека сите претходни правила се дадени по хиерархиски редослед, односно по важност. Тоа, всушност, би значело

дека најважно е целниот текст да соодветствува со неговиот скопос во целната култура, а на последно место е верноста кон појдовниот текст.

Се разбира дека ваквиот став предизвика бројни полемики бидејќи јасно е дека појдовниот текст кој дотогаш бил во фокусот на вниманието е ставен, сосема на страна. Сепак, придонесот на функционалистичките теории е што тие даваат еден нов поглед на процесот на преведување кој не мора да е целосно определен од верноста кон појдовниот текст што ќе значи дека еден ист текст може да доживее различни транслатуми тесно поврзани со различни скопоси на еден ист текст. Скопосот на целниот текст се утврдува во договор со нарачателот на преводот. Нарачателот и преведувачот заеднички определуваат насоки кои се однесуваат на целта на преводот и на условите под кои таа цел ќе се оствари. Условите, меѓу другото, ги опфаќаат и рокот и цената на преводот. Така, теоријата за скопос ја придвижува традуктологијата кон социолошки пристап.

Вака поставените функционалистички теории предизвикуваат различни полемики.

На пример, се поставува тезата дека теоријата на скопос не може да се примени на литературните текстови затоа што тие немаат точно определена цел и се стилистички комплексни. На оваа забелешка Фермеер (Vermeer: 2004, p.232, 233) реплицира дека при преведување на литературни текстови целта може да биде самиот транслатум, но и задржување на авторски права, на пример, стекнување на авторски права, или создавањето на уметност како цел сама за себе.

Критиките исто така се однесуваат и на новововедената терминологија, односно на термините *скопос*, а особено *транслатум*, кои не пополнуваат термиолошки празнини, односно се редундантни. Исто така, доколку фокусот се стави на целта на транслатумот, се поставува прашањето за културните аспекти на преведувањето, односно начинот на преведување на културно обележаните елементи.

Некои традуктолози сметаат дека теоријата за видови текстови на Рајс и теоријата на скопос се однесуваат на различни функционалистички појави и не може да се разгледуваат заедно. Всушност, се поставува прашањето за тоа во колкава мера видот на текст го определува преведувачкиот метод и која е врската меѓу појдовниот текст и скопосот на целиот текст.

Конечно, една од посериозните забелешки се однесува на фактот дека овие теории не водат сметка за т.н. микроединици и нивната репродукција од појдовниот во целниот текст. Дури и ако преводот е адекватен на неговиот скопос, тој може да не биде адекватен на стилско или на семантичко рамниште со појдовниот текст.

Празнините кои се однесуваат на ваквите забелешки, особено на репродукцијата на микроединиците во целниот текст и на поврзаноста на појдовниот и целниот текст ќе се обиде да ги надополни Норд.

Придонесот на Норд во развојот на функционалистичките теории

Во нејзиното дело *Текстуална анализа во преведувањето (Text Analysis in Translation)* Норд⁴ се обидува да го искористи функционалистичкиот модел, но притоа да го земе предвид не само нивото на текст, туку и рамништата на реченица, како и оние помеѓу реченицата и текстот. Затоа, таа разграничува два типа преведување и преводи: документарни и инструментални.

Првиот тип се однесува на преведувањето на литературни текстови и на литературните преводи. Кај овие преводи адресатот е свесен дека станува збор за преведен текст, па во таа смисла целниот текст може да му ги прикаже на неговиот читател идеите кои се застапени во појдовниот текст. Во овој контекст може да се води сметка и за културно обележаните термини, односно се остава простор за егзотизација или присуство на елементи од други култури⁵.

Вториот тип, Норд ги нарекува инструментални преводи (или преведување) и станува збор за контексти во кои и појдовниот и целниот текст ја имаат истата функција. Всушност, адресатите на целниот текст го читаат преводот небаре е појдовен текст напишан на нивниот јазик. Така, инструментални преводи се, на пример, преводите на разни упатства: како да се инсталира апарат, состави мебел и слично.

На овој начин, Норд ја користи функционалистичката теориска рамка бидејќи утврдува функции на појдовниот текст и избор на преведувачки стратегии тесно поврзани со нив. Од друга страна, пак, за разлика од Рајс и Фермеер, таа посветува поголемо внимание на особеностите на појдовниот текст.

Во делото *Преведувањето како активност со цел (Translation as a Purposeful Activity)* Норд (Nord: 1997) подвлекува три аспекта кои се особено значајни при обуката на преведувачи, а кои се: договарање со клиентот, улогата на анализата на изворниот текст и функционална хиерархија на преведувачките проблеми.

При договарањето со клиентот треба да се утврдат функциите кои треба да ги оствари целниот текст. Исто така треба да се утврдат и испраќачот и примачот, времето и место на прием на целниот текст, потоа поддршката (дали станува збор за писмен или устен текст), како и мотивот, односно зошто бил напишан појдовниот текст и зошто се преведува. Тоа ќе му овозможи на преведувачот да направи хиерархија на приоритетите.

Од друга страна, анализата на појдовниот текст ќе овозможи да се утврдат приоритетите во однос на преведувачките стратегии. Меѓу другите внатретекувални фактори, Норд ги споменува темата, содржината (конотација и кохезија), претпоставки за тоа кои фактори од реалниот свет би биле

⁴ За теоријата на Норд види и Мандеј (Munday: 2008, pp.82–84).

⁵ За стратегиите во однос на пренесување на туѓи култури подетално ќе се осврнат Берман (Berman:1984) и Вентути (Venuti:2008).

познати за целниот читател, лексиката (дијалекти, регистар, терминологија), нејазични елементи (илустрации, фонтови и слично), композиција (микро и макроструктура), структура на реченици, стилски особености, ритам итн.

Норд постојано ја истанува важноста на прагматичката анализа на комуникативната ситуација. Таа треба да се однесува и на појдовниот и на целниот текст и така ќе можеме да ги споредуваме резултатите.

Во однос на хиерархијата на проблемите при преведувањето, Норд на прво место ја става функцијата на преводот, односно прво треба да се утврди дали станува збор за документарен или инструментален превод. Потоа треба да се утврди кои функционални елементи ќе треба да се адаптираат на ситуацијата во која се наоѓаат адресатите на целниот текст. Типот на превод го определува и стилот на преведување, односно дали ќе стане збор за насоченост кон појдовната или кон целната култура. Се разбира дека проблемите кои се однесуваат на самиот текст, можат потоа да се разгледуваат и на пониски рамништа.

Заклучок

Можеме да заклучиме дека Норд успева да ја задржи концептуалната рамка на функционалистичките теории, но и да ги развие. Таа како и претходниците ги зема предвид учесниците во процесот на преведување како што се и нарачателите. Од друга страна таа ги усовршува овие теории отфрлајќи одредена ригидност како онаа за севкупната доминација на скопосот на целниот текст. Конечно, таквата доминација е намалена и со тоа што Норд води сметка за комуникативната функција на изворниот текст, за особеностите на видот и на јазикот на појдовниот текст. Или, таа смета дека мора да постои врска помеѓу појдовниот текст и текстот-цел, а природата на таа врска ја определува скопосот на целниот текст. Всушност, формулата на Норд е функционалност, но и лојалност.

Користена литература:

- [1] Baker, Mona & Gabriela, Saldanha (ed). (2009). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York : Routledge.
- [2] Berman, Antoine. (1984). *L'épreuve de l'étranger : culture et traduction dans l'Allemagne romantique*. Paris : Editions Gallimard.
- [3] Bühler, Karl. (1934). *Die Sprachtheorie*. Fischer: Jena.
- [4] Chesterman, Andrew. (ed.). (1989). *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Finn Lectura.
- [5] Guidère, Mathieu. (2016). *Introduction la traductologie*. Louvain-la-Neuve : De Boek Supérieur.
- [6] Halliday, M.A.K. (1973) *Explorations in the Functions of Language*. London: Arnold.

- [7] Hatim, B. & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. London, New York: Longman.
- [8] Jakimovska, Svetlana. (2012). Les tropes dans la langue juridique et leur traduction du français en macédonien et vice versa in *Langue, littérature et culture françaises en contexte francophone*. Skopje : Faculté de Philologie « Blaze Koneski ».
- [9] Jakimovska, Svetlana. (2013). Метафората во стручниот јазик на правото и предизвикот таа да се преведе in *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima*. Beograd : Filozofski Fakultet.
- [10] Jakobson, Roman. (1960). „Linguistics and Poetics”, in *Style in Language*. Cambridge: MIT Press.
- [11] Jeremy, Munday. (2008). *Introducing Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- [12] Nord, Christiane. (2005). *Text Analysis in Translation: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St Jerome.
- [13] Nord, Christiane. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi.
- [14] Reiss, Katharina & Vermeer, Hans. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: M. Niemeyer.
- [15] Reiss, Katharina. (1976). *Texttype und Übersetzungsmethode: Der operative Text*. Kronberg: Scriptor Verlag.
- [16] Reiss, Katharina. (2004). “Type, Kind and Individuality of Text” in *The Translation Studies Reader*. Lawrence, Venuti (ed.). London and New York: Routledge.
- [17] Venuti, Lawrence. (2008). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- [18] Vermeer, Hans. (2004). “Skopos and Commission in Translational Action”. in *The Translation Studies Reader*. Lawrence, Venuti (ed.). London and New York: Routledge.
- [19] Вајлд, Оскар. (1999). *Важно да си Богумил*. Скопје: Каприкорнус.

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2021